

УДК 658.589

Подлевський А. А., к.е.н., старший викладач, Рудик В. І., студент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА З ДОПОМОГОЮ КЛАСТЕРІВ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основи становлення та розвитку кластерів. Проаналізовано світовий досвід їх формування та ефективного функціонування. Визначено переваги об'єднання підприємств в кластери. Обґрунтовано необхідність використання кластерної політики в Україні.

Ключові слова: кластер, інноваційна модель, кластерні структури, ефективність розвитку, конкуренто-спроможність, інновації.

Вступ. Розвиток національних економік значно прискорюється на основі інноваційних досягнень, коли об'єднується в єдиний процес наука, технології, техніка, виробництво, економіка й управління для створення нових товарів та послуг. Це гарантує економічне зростання за рахунок застосування знань і наукових інновацій. Інноваційна модель розвитку надійно підтверджує свою ефективність. Економічне зростання країн, що її вибрали, все менше залежить від багатства природних ресурсів і дешевизни робочої сили, а значно більшою мірою визначається розвитком інтелектуальної сфери, творчим впровадженням її досягнень у виробництво конкурентоспроможної на світових ринках продукції. Необхідність термінового переходу до інноваційного розвитку економіки на основі високих технологій викликана тим, що екстенсивні фактори економічного зростання майже повністю себе вичерпали. Тому стратегічним завданням для України має стати перехід до нової моделі економічного розвитку – системи, функціонування якої відбуватиметься під впливом цілеспрямованого стимулювання інноваційно-інвестиційної перебудови економіки.

Впровадження нових виробничих систем на регіональному рівні з метою підвищення ефективності реалізації програм економічного і соціального розвитку як регіонів, так і держави загалом є надзвичайно актуальною проблемою. В сучасних умовах управління територіальним розвитком на основі створення промислових кластерів та інших виробничих систем стає національним завданням. Кластерний підхід в управлінні економічними процесами – це необхідна умова

для поступового розвитку економіки будь-якої території чи регіону. Світовий досвід дає приклади підвищення конкурентоспроможності територій і виробничих комплексів шляхом реалізації кластерно-орієнтованої територіальної політики. У багатьох розвинених країнах кластери вже стали звичною формою організації бізнес-співтовариств.

Аналіз останніх публікацій. Кластерна організація економічної діяльності знаходиться в полі посиленої уваги зарубіжних вчених, зокрема дана проблема висвітлена у працях В. Бандурина, В. Гжегожа, С. Долгова, П. Жозета, Е. Леммера, М. Кітінга, Дж. Клегга, В. Прайса, Д. Радеби та А. Ругмана. У вітчизняній науковій літературі питання, пов'язані з принципами роботи кластерів розглянуто у численних працях М. Войнаренка, С. Кримського, Д. Лук'яненка, І. Михасюка, Р. Мокія, Ю. Пахомова, А. Поручника, Є. Савельєва, С. Соколенка, А. Філіпенка, О. Шниркова та інших.

Постановка завдання. Інтеграція країни у світову економіку залежить від рівня її національної конкурентоспроможності, економічного зростання в умовах динамічних змін у науці та технологіях, активізації інноваційної діяльності, створення сприятливого інвестиційного клімату, постійного розвитку ринкових механізмів господарювання. На етапі таких кардинальних зрушень розвиток кластерів як дієвого інструмента активізації трансферту технологій і підвищення конкурентоспроможності є необхідною умовою ефективного функціонування економіки. Метою даної статті є аналіз світового досвіду формування та ефективного функціонування кластерних об'єднань, визначення переваг об'єднання підприємств в кластери та обґрунтування необхідності використання кластерів в Україні.

Результати досліджень. При досягненні максимально можливої конкурентоспроможності компанія поширює вплив на своє оточення: покупців, постачальників і конкурентів. І навпаки, ефективне функціонування оточення сприяє подальшому підвищенню конкурентоспроможності цієї компанії. У результаті формується кластер – сукупність фірм, що відносяться до взаємопов'язаних галузей економіки і сприяють підвищенню конкурентоспроможності один одного.

Слово «кластер» походить від англ. cluster – гроно, купа, рій, скупчення. Теоретичні основи кластерів були закладені наприкінці ХІХ ст. А. Маршаллом, а термін «кластер» вперше було застосовано професором Гарвардської школи (США) М. Портером у 1980-ті роки. За його словами кластер є організаційною формою консолідації зусиль зацікавлених сторін, спрямованих на досягнення конкурентних переваг, за умов становлення постіндустріальної економіки [1].

Промислові кластери найбільш популярні у США. Сьогодні там діють 380 найбільших кластерів у сферах високих технологій, виробництва побутових товарів, індустрії сервісу, видобутку природних ресурсів. Частка ВВП США, виробленого у кластерах, становить майже 61%, в них зайнято близько 57% всього трудового потенціалу країни. Яскравим прикладом кластера є «Силіконова долина», де середня заробітна плата фахівців становить 125 тис. дол. у рік, зайнято 2,5 млн чоловік, венчурні вкладення становлять майже 70 млрд дол. [2].

У Канаді реалізується програма територіального розвитку. У всіх провінціях Канади впроваджуються програми розвитку з використанням кластерів, при цьому акцент робиться на розвитку інновацій і впровадженні високих технологій.

Китай та Тайвань проводять кластерну політику, пов'язану з технопарками та інкубаторами. Сьогодні успіхами у кластеризації економіки можуть пишатися Індія, Бразилія, Чилі. Формування кластера з виробництва вина у Чилі забезпечило лідируючі позиції цієї держави у галузі виноробства.

Одним із центрів найбільшого розвитку кластерної моделі економіки є Європейський Союз, в якому ефективно використовуються принципи кластеризації: економіка Нідерландів поділена на 20 кластерів; у Данії 40% підприємств, що забезпечують 60% експорту, функціонують у складі кластерів; а в Австрії діють трансграничні кластери з Угорщиною, Італією, Швейцарією та Німеччиною. Кластери забезпечують майже 30% загального рівня зайнятості в Італії [3].

Франція є взірцем застосування кластерної стратегії у розвитку кластерів на основі концентрації підприємств навколо великої компанії. У країні затверджено 99 проектів, які об'єднують 4,3 тис. підприємств.

У Великій Британії кожний регіон має різні умови для створення кластерів. Державна кластерна політика Великої Британії характеризується добре опрацьованою стратегією підвищення національної продуктивності та зменшення регіональних диспропорцій за її рівнем.

В Італії кластеризація розвивається у вигляді індустріальних округів на основі промислових агломерацій італійського типу. В Італії виробничі малі та середні підприємства, як правило, концентруються у межах промислових районів та формують міжкорпоративні мережі. В Італії функціонує 200 кластерів, які об'єднують 60 тис. підприємств, в основному малих, з кількістю зайнятих 600 тис. осіб. Інноваційні кластери в Італії створювались у таких галузях: 32% кластерів – у легкій промисловості (у виробництві одягу та взуття); 19% кластерів – у туристичній галузі; 13% – у меблевій галузі; 12% – у парфумерній га-

лузі; 10% – у галузі з виробництва керамічної плитки. Уряд Італії здійснює активну кластерну політику, спрямовану на розвиток локальних виробничих систем та промислових округів через формування спеціальних центрів та посередницьких структур, покликаних підвищити технологічний рівень та інноваційні можливості дрібного та середнього бізнесу [4].

Слід зауважити, що в нашій державі також вже є певний позитивний досвід кластеризації. Піонером кластеризації в Україні слід вважати Хмельницьку область, де ще до 2000 року сформувалось декілька виробничих кластерів – швейний, будівельний, харчовий, туристичний і зеленого сільського туризму.

Поширення світового досвіду створення кластерів в Україні відбувається завдяки міжнародному проекту ЄС «Підтримка сталого регіонального розвитку»; Координатору проектів ОБСЄ в Україні; Агентству США з міжнародного розвитку USAID, що забезпечують інформаційну підтримку розвитку кластерів, здійснюють кластерні дослідження та експертну підтримку на стадії формування кластерних ініціатив тощо. Нині в Україні в напрямку реалізації кластерного підходу у розробці регіональних стратегій економічного розвитку активно працюють фонд «Ефективне управління», комітет економічних реформ та інші організації.

Проекти економічного розвитку регіонів здійснюються фондом «Ефективне управління» у партнерстві з міжнародною консалтинговою компанією «Monitor Group» і в тісному співробітництві з місцевими органами влади. Зауважимо, що фонд був створений для розробки та реалізації проектів і програм, спрямованих на довгостроковий розвиток української економіки.

Економіка України терміново потребує інвестицій для стимулювання економічного зростання та експорту. Водночас, складна ситуація із державними фінансовими ресурсами значно обмежує спектр інструментів, доступних уряду. Застосування поетапного кластерного підходу може ефективно сприяти просуванню експорту та залученню інвестицій, створенню робочих місць і розвитку необхідних навичок. Перевага розвитку кластерів полягає в отриманні значного позитивного ефекту за рахунок обмежених ресурсів. Крім того, кластерний підхід відповідає меті децентралізації і має суттєво вплинути на покращення регіональної економіки. Слід зазначити, що створення кластерів є досить поширеним і навіть «модним» процесом у регіонах.

Українська програма підтримки кластерів повинна бути побудована на цільовому підході до заснування та підвищення інституційної спроможності низки структур управління кластерами на регіо-

нальному рівні. Ці структури управління кластерами повинні об'єднувати ключові зацікавлені сторони з приватного і державного сектору та наукових кіл, надавати послуги, зокрема, в сфері розвитку бізнесу та інтернаціоналізації, створення стартапів і підтримки інновацій, розвитку відповідних навичок та інфраструктури. Крім того, програма повинна передбачати чітку координацію та механізми обміну, що дозволить забезпечити створення синергії між регіональними кластерами.

Висновки. Формування кластерів збільшуватиме продуктивність та інноваційну активність підприємств-учасників кластеру, сприятиме інтенсифікації розвитку малого та середнього бізнесу, залученню інвестиційних ресурсів, підвищенню соціально-економічного розвитку регіонів розташування кластерів. Таким чином в загальному підсумку це дасть змогу збільшити кількість робочих місць, заробітну плату, надходження до бюджетів всіх рівнів, підвищить конкурентоспроможність регіонів та України.

1. Ямчук А. В. Деякі питання побудови інноваційно-інформаційних кластерів. *Проблеми науки*. 2012. № 4. С. 10–15. 2. Бондарчук Н. В. Функціонування кластерів: світовий та вітчизняний досвід. *Економіка та держава*. 2010. № 9. С. 107–109. 3. Ямчук А. В. Деякі питання побудови інноваційно-інформаційних кластерів. *Проблеми науки*. 2012. № 4. С. 10–15. 4. Комар Н. Концепція формування та державної підтримки кластерних структур в Європі. *Вісник Тернопільського національного технічного економічного університету*. 2014. № 2. С. 53–64. 5. Європейська кластерна обсерваторія. URL: <http://www.klasterobservatory.eu>

Рецензент: к.е.н., професор Мельник Л. В. (НУВГП)

**Podlevskyi A. A., Candidate of Economics (Ph.D.), Senior Lecturer,
Rudyk V. I., Senior Student** (National University of Water and
Environmental Engineering, Rivne)

WORLD EXPERIENCE OF ENTERPRISE DEVELOPMENT WITH CLUSTERS AND USE IN UKRAINE

The article considers the foundations of the formation and development of clusters. The world experience of their formation and effective functioning is analyzed. The advantages of combining enterprises into clusters are determined. The necessity of using cluster policy in Ukraine is substantiated.

Keywords: cluster, innovation model, cluster structures, development efficiency, competitiveness, innovations.

Подлевский А. А., к.э.н., старший преподаватель, Рудык В. И., студент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

МИРОВОЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА С ПОМОЩЬЮ КЛАСТЕРОВ И ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены основы становления и развития кластеров. Проанализирован мировой опыт их формирования и эффективного функционирования. Определены преимущества объединения предприятий в кластеры. Обоснована необходимость использования кластерной политики в Украине.

Ключевые слова: кластер, инновационная модель, кластерные структуры, эффективность развития, конкурентоспособность, инновации.
